

DJECA IZA REŠETAKA- POŠTIVANJE ILI UGROŽAVANJE NJIHOVIH TEMELJNIH PRAVA?

Studentica:

Antonija Bračulj

Mentorica:

doc. dr. sc. Ivana Jeđud Borić

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Grant contract no:
IPA 4.1.5.2.02.01.c04.

Grant shema:

Podrška programima organizacija civilnoga društva u području zagovaranja
i motivacije za društveno isključene skupine.

Kao aktivnost projekta **MA#ME - Osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i uključivanje na tržište rada**, a kako bi pokrenula mlade buduće stručnjakinje i stručnjake na aktivan angažman u ovom području, udruga RODA je raspisala nagradu za studentske radove na temu prava i potreba zatvorenika/ca roditelja, njihovih obitelji, a posebno djece.

DJECA IZA REŠETAKA- POŠTIVANJE ILI UGROŽAVANJE NJIHOVIH TEMELJNIH PRAVA?, Antonije Bračulj je jedan od nagrađenih radova.

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost udruge RODA.

Projekt MA#ME provodi Udruga RODA u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje - Područnim uredom u Požegi i Centrom za podršku i razvoj civilnog društva Delfin iz Pakrac te u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Ministarstvom pravosuđa. Ukupna vrijednost projekta je 109.482,40 eura. Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda u iznosu od 93.060,04 eura i Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Trajanje projekta:
veljača 2014. - veljača 2016.

Ispitivanje stavova zatvorenica o odraštanju djece unutar kaznionice

DJECA IZA REŠETAKA- POŠTIVANJE ILI UGROŽAVANJE NJIHOVIH TEMELJNIH PRAVA?

Mentor: Doc. dr. sc. Ivana Jeđud Borić

Studentica: **Antonija Bračulj**

U Zagrebu, veljača 2015.

SADRŽAJ:

UVOD	5
ODRASTANJE DJETETA UNUTAR ZATVORSKOG SUSTAVA	6
Utjecaj majčinstva na moguću rehabilitaciju zatvorenica	6
Iskustvo majčinstva unutar zatvora.....	7
SKRB O DJECI UNUTAR ZATVORA U SVIJETU	9
Zakonsko uređenje	9
Dobne granice za djecu koja odrastaju u zatvoru	9
Programi koji se provode u zatvorima za poboljšanje odnosa majke i djeteta	10
SKRB O DJECI UNUTAR ZATVORA U HRVATSKOJ	12
Zakonsko uređenje	12
Zakonsko uređenje u praksi	12
ISPITIVANJE STAVOVA ZATVORENICA O ODRASTANJU DJECE UNUTAR KAZNIONICE.....	14
Opis istraživanja.....	14
Rezultati istraživanja i rasprava	14
ZAKLJUČAK	19
LITERATURA	21
PRILOZI	23

UVOD

Do unazad nekoliko desetljeća, o ženskom kriminalitetu se nije puno znalo niti su istraživači pokazivali interes za istraživanje iskustava i doživljaja zatvorenica. Takozvani "kriminološki mainstream" bio je više usmjeren na područje muških počinitelja kaznenih djela, dok su žene bile odsutne u teorijskim i empirijskim proučavanjima spomenute populacije. Danas se trend mijenja. Sve se više piše o ženama koje su zatvorene u sustavima koji su se stoljećima gradili za odsluživanje kazni muškaraca. Sasvim sigurno je da se žene, za vrijeme izdržavanja zatvorske kazne, susreću s drugačijim izazovima nego muškarci zbog posebnosti svojih potreba (Šućur i Žakman-Ban, 2005.).

Bivanje ženom, zatvorenicom i majkom nije laka kombinacija. Žene koje su počinile kazne no djelo percipirane su kao dvostruko devijantne jer u očima javnosti ne samo da su prekršile zakon već su i prekoračile i svoju rodnu ulogu (Smart, 1976; prema Jadrešin i Mustapić, 2014.). No, u posebno su teškoj situaciji one žene koje odslužuju zatvorskiju kaznu kao trudnice ili novopečene majke. One su osjetljiva populacija te su njihove potrebe zahtjevnije od potreba ostale zatvorske populacije (North, 2005.). Nefleksibilan život u zatvoru često je u konfliktu s brojnim zahtjevima trudničkog života, što se primjerice odnosi na posebnu prehranu, vježbanje, odijevanje te zdravstvenu njegu (Women in Prison Project Group, 2007.). S druge strane, javlja se pitanje koliko se kvalitetno mogu zadovoljiti potrebe novorođenog djeteta unutar zatvorskog sustava te hoće li djetetova dobrobit više biti narušena ako bude odrastalo u zatvoru uz majku ili ako ga se odvoji od majke? O spomenutim osjetljivim i po mnogima kontroverznim pitanjima raspravlja se u brojnim istraživačkim radovima diljem svijeta (Alejos, 2005.; Hotelling, 2008.; North, 2005.; Robertson, 2008.). Nažalost, postoji jako malo onih istraživanja koji bi dali empirijske dokaze o utjecaju zatvorske okoline na odrastanje djeteta.

Bez obzira na nedostatak znanstvenih dokaza, u svijetu se prilagođavaju i izdaju brojni zakoni, mјere, povelje i inicijative kako bi se poboljšali uvjeti za odrastanje djece unutar zatvora. Nesumnjivo je da je zatvor nepoželjna sredina za odrastanje i odgajanje djeteta, ali samo odvajanje djeteta od majke može predstavljati traumatski proces za oboje (Robertson, 2011.). Upravo zbog toga većina zemalja, uključujući i Hrvatsku, ima poseban prostor unutar zatvorskog sustava gdje djeca do određenog mjeseca života mogu ostati uz svoju majku.

Nedovoljna istraženost ove tematike motivacija je za pisanjem ovog rada pri čemu će se pregledom relevantne literature i ispitivanjem stavova samih zatvorenica pokušati doći do odgovora na neka od pitanja koja nam se postavljaju.

ODRASTANJE DJETETA UNUTAR ZATVORSKOG SUSTAVA

Deprivacija slobode, bez obzira na dob i spol, snažno utječe na pojedinca bez obzira na mjesto i vrijeme odsluživanja kazne. Takvo što se ne reflektira samo na individuu, nego i na cijelu obitelj. Mala se djeca, koja pritom ostaju bez roditelja i osobe o kojoj ovise, susreću s brojnim poteškoćama što se odražava kroz negativne učinke na zdravlje, razvoj te psihološku i emocionalnu dobrobit (Alejos, 2005.).

Mnoge žene koje su trudne u zatvoru predstavljaju primarnog skrbnika svom djetetu. One u pravilu koriste mogućnost da dijete nakon rođenja ostane s njima zato što često nemaju niti jednu pouzdanu osobu koja bi im pomogla oko brige o djetetu dok su one na izdržavanju zatvorske kazne (Pöso i dr., 2010.). Za manji broj zatvorenih majki, socijalna služba odlučuje da dijete ne može ostati uz majku te se moraju odvojiti odmah nakon poroda. Nekim majkama se ne dopušta izdržavanje kazne na odjelu za majke, a neke niti ne žele biti tamo. U tom slučaju majke predlažu ljude koji bi se mogli brinuti za njeno dijete dok je ona na odsluženju zatvorske kazne pri čemu socijalne službe istražuju jesu li predložene osobe kompetentne za preuzimanje odgovornosti za skrb o djetetu ili ne (North, 2005.). U krajnjim slučajevima se djeca smještaju u domove ili slične institucije za nezbrinutu djecu.

Djeci koja odrastaju u zatvoru nije oduzeta sloboda, ona nisu počinila kazneno djelo. No, s obzirom na odsutnost boljih rješenja, zatvor postaje djetetov dom i njegov život postaje dio stroga reguliranog zatvoreničkog života i čini dijete “kažnjenikom bez krivnje”. Postavljaju se pitanja: Koliko je prihvatljivo da djeca odrastaju u zatvoru? Tko prosuđuje što je u ovom slučaju najbolji interes djeteta? Što bi samo dijete izabralo da ima mogućnost odabira? S druge strane, ukoliko se dijete odvoji od majke, to se također može promatrati kao svojevrsno “kažnjavanje” jer se djetetu oduzima mogućnost odrastanja uz primarnog skrbnika na što bi svako dijete trebalo imati pravo.

UTJECAJ MAJČINSTVA NA MOGUĆU REHABILITACIJU ZATVORENICA

Zatvorenice društvo često percipira kao loše majke koje zanemaruju svoju djecu (Boudin, 1998.; Jaffe i dr., 1997.; Katz, 1998.; prema Shamai i Kochal, 2008.). Promatra ih se kao osobe koje su nasilne, opasne, nepouzdane i samim time nevjeste za uspostavljanje kvalitetnog i toplog odnosa sa svojim djetetom. No istina je da kvaliteta majčinstva varira između zatvorenica kao što varira između žena izvan zatvora (Barnes i Cunningham Stringer, 2014).

Brojna istraživanja su pokazala da je kriminalni put zatvorenica kompleksan (The Rebecca Project For Human Rights, 2010.) te da je kriminalitet žena često simptom duboke deprivacije i bolnog životnog iskustva (Robertson, 2008.). Nadalje, zatvorenice su često siromašne, nezaposlene, boluju od psihičkih bolesti, socijalno su isključene ili su žrtve zlostavljanja (Corston Report, 2007.; prema Albertson i dr., 2012.) stoga ne čudi što se zlostavljanja, siromaštvo i ovisnosti navode kao najčešći uzroci kriminala žena (Bloom, 1999.; prema Šućur i Žakman-Ban, 2005.). Istraživanje koje su provele Jadrešin i Mustapić (2014.) na hrvatskoj

populaciji zatvorenica pokazuju slične rezultate – 20% zatvorenica ima dijagnosticiranu ovisnost o opojnim drogama, njih 20% bilo je na ranijem psihijatrijskom tretmanu dok ih 40% izvještava o sociopatološkim pojavama tijekom odrastanja u primarnoj obitelji. U kategoriji psiholoških karakteristika, neki od rezultata su pokazali da zatvorenice imaju nedovoljno razvijene vještine suočavanja sa stresom, da su emocionalno nezrele te da imaju nedostatno internalizirane društvene i moralne norme. Samim time, mnogi se protive kada takvim majkama dopuštaju da odgajaju svoju djecu, posebno ako se proces odgoja odvija iza rešetaka. Međutim, ukoliko uzmememo u obzir sve navedeno i činjenicu da se žene u zatvoru nalaze u izoliranom sustavu u kojem rade educirani stručnjaci, možemo zaključiti da im se pruža prilika za boljom zdravstvenom zaštitom, njegom i sigurnošću kakvu možda ne bi dobile u svojoj primarnoj okolini. Moguć pozitivan aspekt zatvorenosti, koliko god paradoksalno zvučalo, može se reflektirati i na razvoj majčinskih vještina. Uz stručno osoblje, zatvorenice nisu prepuštene same sebi te se mogu pripremati za majčinstvo internalizirajući nova znanja i vještine (Hotelling, 2008.). Na taj način zatvorenice imaju priliku raditi na dugoročnim promjenama, a one koje imaju uz sebe djecu, mogu biti dodatno motivirane za promjenom (Edge, 2006.; prema Albertson i dr., 2012.).

Chiarolanza i Bastianoni (2014.) su u svojoj studiji otkrili kako majke, koje su bile u zatvoru sa svojom djecom, nisu izdržavanje kazne zatvora doživljavali samo kao kaznu nego kao i priliku za rehabilitaciju, priliku da se osvrnu na svoje odluke i posljedice koje su se utjecale na njih i njihovu djecu.

ISKUSTVO MAJČINSTVA UNUTAR ZATVORA

Studije koje su istraživale iskustvo žena koje su podizale svoju djecu unutar zatvora sadrže pozitivne ishode. Naime, one smatraju pozitivnim iskustvo majčinstva u relativno sigurnoj okolini jer su često sredine iz kojih zatvorenice dolaze opasne i nesigurne (Carlson, 2001.; Eloff i Moen, 2003.; Schehr, 2004.; Serras i Pires, 2004.; prema Shamai i Kochal, 2008.).

Kvalitativno istraživanje koje se provelo u Izraelu (Shamail i Kochal 2008.) govori kako su majke lakše preživljavale zatvorsku svakodnevnicu ukoliko su bile sa svojom djecom. Djeca su ih podsjećala da trebaju razmišljati o budućnosti i stvarati planove za dalje, a ne se vraćati destruktivnom i kriminalnom ponašanju. Mnoge zatvorenice su navele kako su po prvi put uopće spoznale pojам majčinstva kada su došle u zatvor.

No, nisu sve zatvorenice majčinstvo u zatvoru dočekale kao pozitivnu vijest. Nekima od njih je majčinstvo popraćeno osjećajem nemoći, neuspjeha, krivnje i razočaranja. Takve majke se nisu mogle nositi s preplavljujućim osjećajem majčinstva pa su se nastojale emocionalno odvojiti od situacije u kojoj su se našle, a neke od njih su kao “bijeg” iskoristile sredstva ovisnosti ili u najorem slučaju suicid.

Pösö i dr. (2010.) su u svom istraživanju također naišli na zanimljivu perspektivu. Naime, ispitivanjem osoblja koje radi sa zatvorenicama roditeljama došli su do saznanja da osoblje često misli kako majke u zatvoru koriste djecu kako bi mogle koristiti više pogodnosti i kako bi jednostavnije i lakše izdržale kaznu zatvora. Smatraju kako takve majke obraćaju pažnju na djecu samo dok su u zatvoru, a da se takvo što neće nastaviti kada izađu iz zatvora.

Mnoge zatvorenice koje rode u zatvoru imaju problema sa sredstvima ovisnosti i dolaze iz rizičnih sredina pa se ispitivano osoblje pita jesu li zatvorenice uspješne kao majke u zatvoru samo zato što im se pružaju bolji uvjeti za podizanje djeteta i hoće li nastaviti s takvim poнаšanjem kad se vrate u svoje matične sredine?

Na ova pitanja bi se jedino moglo odgovoriti kada bi se radile sustavne studije koje bi istraživale utjecaj majčinstva na motivaciju i mogućnost rehabilitacije te promjene zatvorenica. Za sada, nažalost, ima svega nekoliko istraživanja koja se bave ovim istraživačkim pitanjima (Williams i Schulte-Day, 2006.) pri čemu je važno napomenuti da su ta istraživanja ipak provedena na malim uzorcima zatvorenica te samim time rezultati nemaju znanstvenu valjanost niti se mogu generalizirati.

SKRB O DJECI UNUTAR ZATVORA U SVIJETU

ZAKONSKO UREĐENJE

Europska pravila o zatvorima¹ i Standardna minimalna pravila za tretman zatvorenika donesena od strane Ujedinjenih naroda² nalažu da djeca smiju ostati uz roditelje zatvorenike jedino ako je to u najboljem interesu djeteta. Pri tome treba uzeti u obzir jesu li uvjeti za djetetov razvoj bolji u ili izvan zatvora. Nadalje, nalažu da u ženskim zatvorima treba postojati poseban prostor za period prije i poslije rađanja djeteta. Dijete treba biti rođeno izvan zatvora, u civilnoj bolnici te se za njih u zatvoru trebaju brinuti kvalificirane osobe. Djeca koja odrastaju u zatvoru se ne bi smjela doživljavati kao zatvorenici niti bi ih se trebalo kažnjavati i disciplinirati kao što se to radi sa zatvorenicima. Djeca u zatvoru trebaju biti maksimalno zaštićena od bilo kakvog oblika psihičkog ili fizičkog zlostavljanja. Prema zatvorenicama koje pak rađaju u zatvoru, treba se odnositi s poštovanjem te im treba omogućiti što humaniji tretman. Iako su ove odredbe jasne i čini se kao da se nalažu same od sebe, nehumani tretman se pojavljuje u gotovo svim državama SAD-a, što se očituje kroz rađanje žena s lisičnama na rukama. Vijeće Europe (Europska zatvorska pravila, 2006.) nadalje nalaže da se na poseban način organizira dječji boravak u kojem će biti zaposleno stručno osoblje i gdje će djeca biti smještена u vrijeme u kojem je roditelj uključen u aktivnosti kojima dijete ne može nazočiti.

DOBNE GRANICE ZA DJECU KOJA ODRASTAJU U ZATVORU

Nije neuobičajeno da djeca provedu dio svog djetinjstva u zatvoru tijekom odsluživanja kazne svoje majke. U mnogim zemljama postoje posebni odjeli za majke i djecu (mother and baby units). Ti odjeli se u pravilu nalaze u ženskim zatvorima ili u nekim drugim institucijama, primjerice van samih zatvora, koje omogućavaju majci da bude sa svojim djetetom. Kakva pravila i uvjeti postoje u takvim institucijama razlikuju se od zemlje do zemlje (Pösö i dr. , 2010.).

Europske zemlje koje dopuštaju odrastanje djeteta unutar zatvora su primjerice Njemačka, Portugal, Švicarska, Španjolska, Nizozemska, Velika Britanija, Latvija, Hrvatska, Danska i druge. Svaka od navedenih država ima svoju zakonsku regulativu kojom se određuje dobna granica do koje dijete može ostati s majkom unutar zatvora. U Hrvatskoj ovo pravo majke regulira Zakon o izvršavanju kazne zatvora.

U Velikoj Britaniji djeca mogu ostati s majkama do 18 mjeseci života, no gornja granica je fleksibilna zbog čega se ponekad može dogoditi da dijete ostane u zatvoru do 2. godine. Taj sustav je u Velikoj Britaniji dobro uređen te zajedno s Walesom imaju 7 jedinica za majke i djecu koje mogu primiti 75 osoba³.

U Njemačkoj, Portugalu, Španjolskoj, Švicarskoj, Danskoj i Hrvatskoj, dijete može ostati s

1 <http://childrenofprisoners.eu/european-prison-rules/>

2 <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/treatmentprisoners.pdf>

3 http://dera.ioe.ac.uk/7418/1/force_download.php%3Ffp%3D%252Fclient_assets%252Fcp%252Fpublication%252F164%252FPrison_Mother_and_Baby_Units.pdf

majkom do 3. godine života (Williems, 2002.). U Njemačkoj čak postoji jedna od otvorenih zatvorskih jedinica gdje djeca mogu ostati do 6. godine te se smještaju s majkama izvan zidova zatvora gdje im se dodjeljuju osobni prostori. U takvim uvjetima djeca se mogu nesmetano razvijati u sličnim uvjetima kao i djeca izvan zatvorskog sustava. Ono što razlikuje Dansku od ostalih zemalja je mogućnost odrastanja djeteta u zatvoru uz majku zatvoreniku i uz oca zatvorenika⁴. Djeca mogu odrastati uz očeve i u Australiji, na Tajlandu, pa čak i u Španjolskoj gdje postoje „obiteljske celije“ za partnere koji su se istovremeno našli na izdržavanju kazne (Robertson, 2008.).

U Nizozemskoj djeca mogu ostati do četvrte godine života i to u poluotvorenim uvjetima (Caddle, 1998.). Toliko dugo u zatvoru s majkom dijete može ostati i u Latviji. Tamo se djeca smještaju u odvojene zgrade od samog zatvora. Djeca s majkama mogu ostati do četvrte godine s tim da prvu godinu majke provode s djecom, dok preostale tri godine majke mogu viđati djecu dva puta dnevno po sat i pol. Nakon četvrte godine, dijete se smješta ili kod rodbine ili u neki od domova za nezbrinutu djecu (Williems, 2002.).

Osuđena žena u Italiji koja ima dijete mlađe od tri godine, uopće ne ide na izdržavanje kazne u zatvor nego se nalazi u kućnom pritvoru. Za vrijeme kućnog pritvora se primjenjuju neki od alternativnih rehabilitacijskih programa u kojima osuđenica mora sudjelovati sve dok dijete ne navrši deset godina (Williems, 2002.).

Zemlja koje ne podržava ostanak djeteta u zatvoru ili se to događa u rijetkim slučajevima je primjerice Norveška⁵. Rodilje se smještaju na odjel koji se nalazi van zatvora (home for mothers) dok dijete nije „dovoljno staro“ da bi ga se odvojilo od majke, otprilike do dobi od devet mjeseci. Majke koje izdržavaju kraće kazne mogu ih cijele izdržati na odjelu za majke, a trudne zatvorenice koje su u kaznenom postupku mogu dobiti odgodu izdržavanja kazne.

Što se tiče zemalja izvan Europe, spomenut ćemo SAD, Australiju i Kinu. U Australiji, djeca mogu ostati s majkama do 12. mjeseca života. Djeca do šest godina mogu ponekad prespavati kod majki u zatvoru, a u iznimnim slučajevima takvo što mogu iskoristiti i starija djeca (Alejos, 2005.). U SAD-u se pak dijete odvaja od majke do šestog tjedna života. U svega nekoliko država dijete može ostati uz majku do 18. mjeseca života jer smatraju kako se dijete do prve godine života intenzivno razvija na intelektualnoj, emocionalnoj i socijalnoj razini (American Medical Association, 1997.; prema Willem, 2002.). U Kini zakon ne dozvoljava da dijete ostane s majkom unutar zatvora. Umjesto toga, žena ne mora ići na izdržavanje kazne zatvora ako je trudna ili u periodu dok doji dijete⁶.

PROGRAMI KOJI SE PROVODE U ZATVORIMA ZA POBOLJŠANJE ODNOSA MAJKE I DJETETA

U američkim zatvorima se provode brojni programi koji su namijenjeni upravo zatvorenica-ma koje će uskoro postati majke. Ti programi se provode uz pomoć organizacija u zajednici, volontera, medicinskih organizacija, religijskih institucija ili preko fakultetskih programa ne

4 <http://globus.jutarnji.hr/svijet/zatvor-za-majke-i-djecu>

5 <http://www.loc.gov/law/help/children-residing-with-parents-in-prison/foreign.php#norway>

6 <http://www.loc.gov/law/help/children-residing-with-parents-in-prison/foreign.php>

bi li se mlade majke savjetovalo, pripremilo za majčinstvo te se o njima brinulo i zdravstveno i emocionalno (Hotelling, 2008.).

Jedan od programa koji se provodi u američkim zatvorima je WIAR program kojeg su ute-mjili studenti socijalnog rada nakon što su proveli fokus grupu sa zatvorenicama (Hotelling, 2008.). Na fokus grupi su dobili detaljniji uvid u potrebe budućih majki te su na temelju tih saznanja kreirali program. Zatvorenice koje će postati majke se premještaju u posebno uređeni odjel gdje je interijer prilagođen dolasku djeteta te se zatvorenicama osigurava prikladna odjeća, hrana, brojne knjige o materinstvu i informativni treninzi roditeljskih vještina. Žene rađaju u lokalnoj bolnici, a nakon poroda ih se smješta u sobu za “povezivanje” s djetetom gdje ostaju prvi mjesec dana nakon rođenja djeteta.

U SAD-u postoji još jedan oblik pomoći. Radi se o specijalno educiranim ljudima - Lamaze Certified Childbirth Educators (LCCE educators) koji pomažu majkama zatvorenicama u periodu prije i poslije poroda. Edukatori mogu biti nezaposlene žene, volonteri u zajednici, pravnici, učitelji, socijalni radnici, diplomirani studenti, medicinsko osoblje, fizioterapeuti i drugi. Istraživanja su pokazala da “jedan na jedan” sustav funkcioniranja daje pozitivne rezultate (Green i dr., 2007.; Leslie i Storton, 2007.; prema Hotelling, 2008.). Na taj način se osposobljeni i senzibilizirani pojedinci mogu posvetiti majkama zatvorenicama koje dobivaju maksimalnu pažnju i njegu. To u konačnici vodi do prekida viktimizacije i zlostavljanja što može prevenirati razvoj potencijalno nove generacije zatvorenika.

Ovakav oblik podrške postoji i u Engleskoj pri čemu se osposobljeni pojedinci nazivaju doulas. Taj naziv potječe još iz razdoblja Grčke pri čemu je doula predstavljala ženinu robinju, a danas se odnosi na osobu nemedicinskog obrazovanja koja pomaže ženama prije, tijekom i poslije poroda pružajući joj fizičku pomoć i emocionalnu podršku.

North (2005.) navodi primjer kvalitetnog programa “New Beginnings” za majke i djecu koji se od 2004. godine provodi u jednom britanskom zatvoru. Program se temelji na teoriji privrženosti, raznim psihoanalitičkim i kliničkim saznanjima te je prvi program za majke i djecu u zatvoru koji se temelji na psihološkim osnovama i koji kombinira elemente podrške i edukacije. Cilj programa je ostvariti što snažniju vezu između majke i djeteta putem podizanja znanja i kapaciteta za razumijevanje svog djeteta i svoje majčinske uloge. Majke se uči tome kako njihova raspoloženja i ponašanja utječu na dijete. Evaluacije programa su pokazale kako majke navode da bolje kontroliraju svoje misli i emocije te da bolje razumiju osjećaje i potrebe svoje djece.

SKRB O DJECI UNUTAR ZATVORA U HRVATSKOJ

ZAKONSKO UREĐENJE

Zakon kojim je u Hrvatskoj reguliran status majki i djece unutar zatvora je Zakon o izvršenju kazne zatvora⁷. Članak 14. tog zakona se odnosi na prava zatvorenika i njihovu zaštitu pri čemu se navodi da svaka zatvorenica ima pravo na zaštitu majčinstva. U članku 78. stavak 2. stavlja se naglasak na zadovoljavanje specifičnih potreba trudnice, odnosno roditelje, pri čemu se navodi da zatvorenica trudnica ili dojilja dobiva hranu po vrsti i količini koju odredi liječnik. Članak 111. sastoji se od osam stavaka kojima se nastoji zaštiti majčinstvo zatvorenica. Zakonom o izvršenju kazne zatvora osigurava se cijelovita zdravstvena zaštita zatvorenica tijekom trudnoće, porođaja i nakon porođaja. Trudne zatvorenice se premještaju s matičnog odjela na odjel za roditelje i to šest tjedana prije poroda, a na prijedlog liječnika i ranije. Zatvorenice će se uvijek upućivati na odjel za roditelje, odnosno u zatvor u kojem takav odjel postoji ili na prijedlog liječnika u najbližu specijaliziranu zdravstvenu ustanovu. Nadaљe, porod trudne zatvorenice mora se obaviti u specijaliziranoj zdravstvenoj ustanovi, nakon čega se, prema stavku pet, dijete vraća u zatvor s majkom gdje može ostati do navršene treće godine života. Nakon djetetove navršene treće godine, Centar za socijalnu skrb poduzima potrebne mjere za smještaj djeteta. Opremu za dijete te stručnu skrb i zdravstvenu zaštitu djeteta osigurava Kaznionica, odnosno zatvor. Ovlaštena osoba centra za socijalnu skrb obvezna je jedanput u tri mjeseca, a po potrebi i češće, posjetiti kaznionicu, odnosno zatvor radi nadzora odnosa majke i djeteta kako bi mogla poduzeti odgovarajuće mjere ukoliko se to pokaže potrebnim. Zakon dalje navodi kako zatvorenica trudnica, odnosno majka i dijete, imaju pravo na tjedne posjete članova obitelji te kako poslove koje trudna zatvorenica, odnosno roditelja, obavlja u zatvoru predlaže liječnik. I zadnji, deveti stavak navodi kako tijekom boravka djeteta uz majku zatvorenicu, kaznionica, odnosno zatvor mora osigurati boravak djeteta u predškolskoj ustanovi izvan kaznionice, odnosno zatvora.

ZAKONSKO UREĐENJE U PRAKSI

Prema razgovoru koji je obavljen u prosincu 2014. godine s jednom trudnom zatvorenicom u Kaznionici u Požegi, može se zaključiti kako se u Kaznionici nastoje zadovoljiti specifične potrebe zatvorenice putem osiguravanja dodatnog vremena za odmor, dodatne prehrane, specifične odjeće, kontinuirane zdravstvene skrbi i slično. Ovo je dio njezine izjave:

‘S obzirom da sam u zatvoru, mislim da dobivam sve što mi je potrebno. Imam mogućnost dodatne prehrane, imamo tu ambulantu tako da se isto mogu javiti ako me nešto boli. Kupamo se svaki dan tako da su higijenske potrebe maksimalno zadovoljene. Isto mogu koristiti mogućnost dodatnog odmora ako mi treba, pravosudne me puste da se odmorim kad ih zamolim. Znači svi imaju obzira da sam ja trudna i da mi je to potrebno. Imam i posebne radne hlače, da me ne stišću, to je isto prilagođeno.’ - Intervjuirana trudnica u Kaznionici u Požegi

7 <http://www.zakon.hr/z/179/Zakon-o-izvr%C5%ACavanju-kazne-zatvora>

Trudne zatvorenice gotovo u pravilu rađaju u specijaliziranoj zdravstvenoj ustanovi u Zagrebu te se vraćaju na odjel za rodilje, koji je jedini takav odjel u Hrvatskoj. Iako djeca s majkama mogu ostati do treće godine života, najčešće Kaznionicu napuštaju ranije jer majci istekne zakonski izrečena kazna unutar te tri godine. Djeca koriste mogućnost odlaska u lokalni vrtić kada navrše godinu dana života te se za dijete i majku za vrijeme boravka na odjelu za rodilje brine osoblje Kaznionice. Nekad je postojala mogućnost da zatvorenica koju odabere osoblje tretmana ujedno bude njegovateljica djetetu dok majka zatvorenica radi. Zamjenica pravobraniteljice za djecu, Maja Gabelica Šupljika, je 2009. godine, nakon posjeta požeškom odjelu za rodilje, navela kako je prostor humaniziran, adekvatan i prilagođen djeci najmanje dobi⁸.

8 <http://www.slobodnadalmacija.hr/Reflektor/tabid/92/articleType/ArticleView/articleId/50680/Default.aspx>

ISPITIVANJE STAVOVA ZATVORENICA O ODRASTANJU DJECE UNUTAR KAZNIONICE

OPIS ISTRAŽIVANJA

Istraživanje čiji je cilj bio ispitati stavove zatvorenica o odrastanju djece unutar Kaznionice provelo se u prosincu 2014. godine u Kaznionici u Požegi. Uzorak je činilo 97 zatvorenica koje su se u vrijeme provođenja istraživanja nalazile na izdržavanju kazne zatvora uključujući sva tri odjela – zatvoreni, poluotvoreni i otvoreni odjel. Nisu sve od njih majke maloljetne djece.

S obzirom na sociodemografska obilježja, najviše ispitanica je imalo između 51 i 60 godina (31,18%), zatim između 41 i 50 (22,58%) te između 31 i 40 (20,43%). S obzirom na stupanj obrazovanja, više od pola ispitanica ima završenu srednju školu (59,14%), a s obzirom na bračni status, najveći broj ispitanica je u braku (36,56%) dok ih je nešto manje od navedenog postotka rastavljen/razvedeno (24,73%) ili u izvanbračnom odnosu (16,13%).

Za potrebe ovog istraživanja izrađen je poseban upitnik (prilog 1) koji je sadržavao 22 variable Likertovog tipa s predloženom skalom odgovora od 5 stupnjeva (od 1 – uopće se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem).

Pri obradi rezultata korištena je deskriptivna analiza. Kako bi se pojedini rezultati dodatno ilustrirali konkretnim primjerom, u tekstu će se koristiti citati iz intervjua provedenom s jednom trudnom zatvorenicom koja je na izdržavanju kazne u Kaznionici u Požegi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Varijable u konstruiranom upitniku mogu se grupirati u nekoliko ključnih područja koja su se htjela ispitati ovim istraživanjem, a to su:

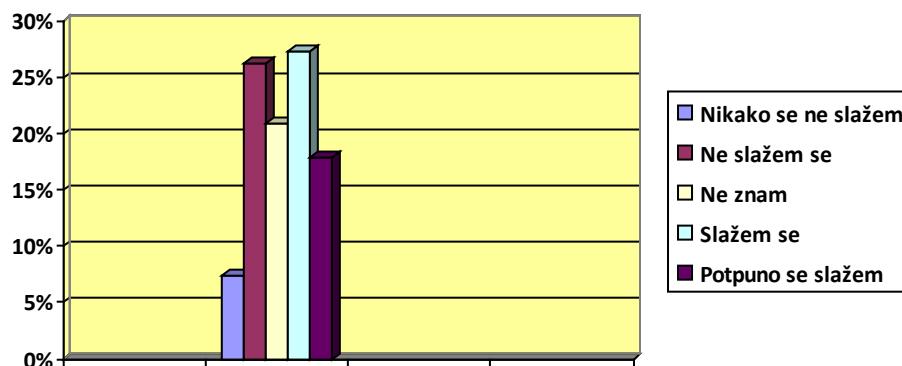
- područja povezana s djetetovom dobrobiti,
- područja povezana s uvjetima odrastanja djece u Kaznionici,
- područja vezana uz naglašavanje važnosti odnosa majke i djeteta,
- područja povezana s mogućim dodatnim pogodnostima koje bi olakšale trudnicama i novopečenim majkama izdržavanje zatvorske kazne.

S tim u vezi, u radu će biti prikazani samo neki zanimljiviji rezultati kroz navedene cjeline budući da bi cijeloviti prikaz premašio opseg i oblik ovog rada. Uvid u sve rezultate istraživanja moguć je na zahtjev kod autorice rada.

Dobrobit djeteta unutar kaznionice

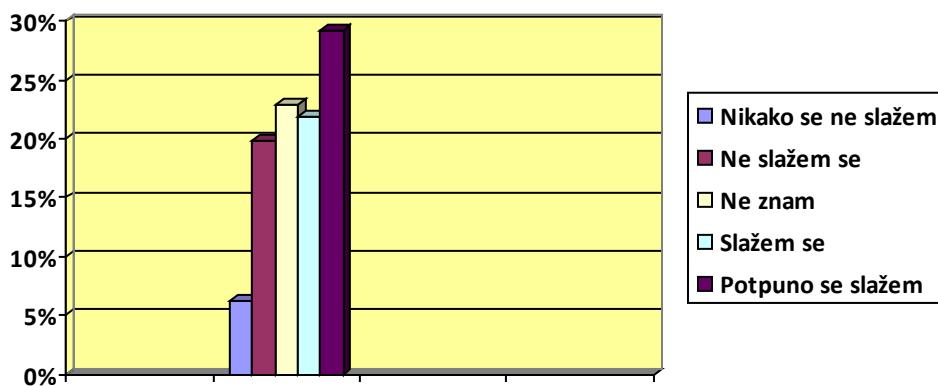
Na pitanja koja se odnose na dobrobit djeteta unutar kaznionice, ispitanice su davale vrlo različite odgovore što pokazuje o koliko se osjetljivoj temi radi i koliko je teško razlučiti što je u ovom slučaju ugrožavajuće za dijete, a što ne (Grafikon 1). Iz grafikona je naime vidljivo da se sličan postotak zatvorenica i slaže i ne slaže s tvrdnjom da su djeca u kaznionicama uskraćena u normalnom rastu i razvoju. Uvijek se iznova javlja dilema oko toga je li bolje

za dijete da odrasta uz majku u zatvoru, makar zatvor nije primjerena okolina za odgajanje djeteta, ili je bolje za dijete da ga se “na silu” odvoji od majke (Scharff-Smith i Gampell, 2011.)?

Grafikon 1.
Djeca koja rastu u kaznionici uskraćena su u normalnom rastu i razvoju.

Zanimljivo je kako ispitanice ne misle da će dijete biti stigmatizirano ukoliko odrasta u kaznionici, smatraju kako dijete može imati dovoljno dobre uvjete u kaznionici te smatraju kako dijete nije poželjno odvajati od majke. Ali, kada se tvrdnja personalizira i kada se spominje “moje dijete”, zatvorenice u najvećem postotku ne bi nikada dopustile da im dijete odrasta, makar na kratko, unutar kaznionice (Grafikon 2).

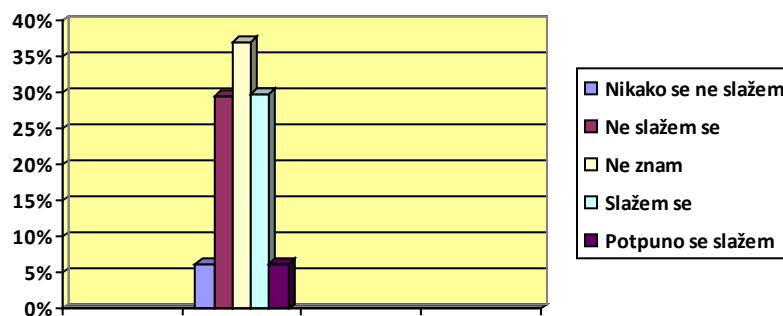
Grafikon 2.
Nikad ne bih dozvolila da moje dijete, makar i kratko vrijeme, raste u kaznionici.

Uvjeti odrastanja djece u kaznionici

Prilikom ispitivanja stavova zatvorenica o uvjetima odrastanja unutar kaznionice, pokazalo se kako zatvorenice, bez obzira što ih oko 70% smatra kako zatvor nije primjerena sredina za odrastanje djeteta, njih preko 30% misli da se u zatvoru ipak može osigurati sigurno i zdravo okruženje za dijete. Također, gotovo pola ispitanica smatra kako je nekoj djeci u kaznionici odrastanje puno kvalitetnije nego u uvjetima van kaznionice te njih preko 80% smatra djetetovo pohađanje lokalnog vrtića dobrim. Vijeće Europe nalaže da dijete pohađa lokalni vrtić kako bi dobilo priliku za socijalizacijom s drugom djecom i kako bi se ublažio

štetan utjecaj zatvora na razvoj (Scharff-Smith i Gampell, 2011). Na tvrdnju da u kaznionici postoje dovoljno dobri uvjeti kroz koje zatvorenica može naučiti kako se brinuti o djetetu, oko 38% ispitanica je odgovorilo “ne znam” što ukazuje na moguće nedovoljno poznavanje funkciranja odjela za rodilje (Grafikon 3). Ovaj podatak, kao i sve druge, treba promatrati u svijetlu toga koliko je ispitanih zatvorenica trenutno u poziciji da može biti ili je majka čija bi djeca mogla biti smještena s njom u zatvoru. Moguće je naravno da se dio neinformiranošti i ne poznavanja prilika može pripisati i tome da im te informacije ni ne trebaju.

Naposlijetku, ispitanice smatraju da se za djecu na odjelu trebaju brinuti posebno educirani stručnjaci. North (2005.) navodi kako se istraživanjem odjela za rodilje i djecu u Velikoj Britaniji došlo do zaključka kako bi na odjelu za rodilje trebalo raditi osoblje koje je dobrovoljno apliciralo za to radno mjesto te koje bi trebalo proći kroz dodatnu edukaciju gdje bi se primjerice stekla znanja o privrženosti između majke i djeteta te o važnosti utjecaja majke na kognitivni i emocionalni razvoj djeteta. Dijete i majke u zatvoru su ranjiva populacija te zaslužuju brigu od strane senzibiliziranog i educiranog osoblja.

Grafikon 3.

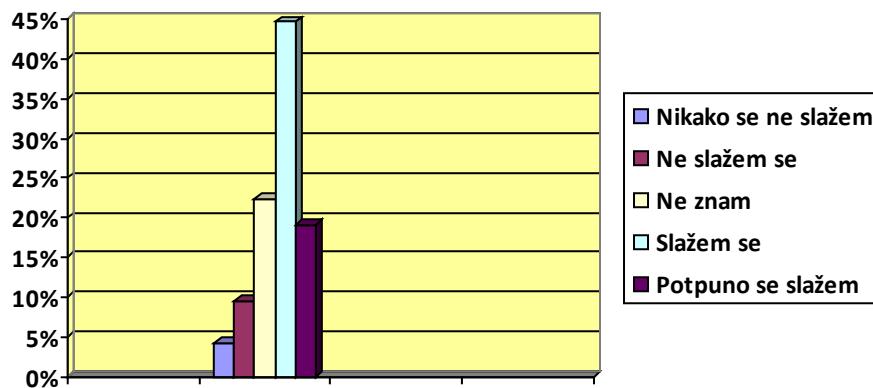
U kaznionici postoje dovoljno dobri uvjeti kroz koje zatvorenica može naučiti kako se brinuti o svom djetetu.

Važnost odnosa majke i djeteta

Putem ovog seta tvrdnji, htio se ispitati stav zatvorenica o snazi i važnosti odnosa između djeteta i majke.

Na tvrdnju da je djetetu bolje odrastati uz neku drugu blisku osobu nego uz majku u kaznionici, ispitanice su izrazile oprečne stavove. Oko 30% ispitanica se slaže s tvrdnjom da bi dijete trebalo odvojiti od majke i prepustiti odgoj nekoj drugoj bliskoj osobi, dok ih isto toliko smatra da se dijete ne bi trebalo dati na povjerenje nikom drugom nego majci. Ista oprečnost u postotcima se nalazi u tvrdnji da je prihvatljivo da druga zatvorenica čuva dijete dok majka zatvorenica radi. Te se tvrdnje mogu nadovezati na slijedeću pri čemu gotovo pola ispitanica smatra kako je majka, iako na izdržavanju zatvorske kazne, i dalje sposobna za brigu o svom djetetu. Zanimljivo je kako se oko 45% ispitanica slaže s tvrdnjom da bi se trebalo dopustiti maloj djeci, koja su rođena izvan zatvorskog sustava, da odrastaju sa svojim majkama unutar kaznionice. Nadalje, ispitanice su pokazale osjetljivost za proces separacije djeteta od majke pri čemu smatraju kako nije opravdano odvojiti dijete od majke nakon tri godine te da upravo proces separacije može djetetu nauditi više nego samo odrastanje unutar kaznionice (Grafikon 4). Osjetljivost odvajanja djeteta od majke naglašava i Rezolucija Skupštine Vije-

ća Europe (*The Parliamentary Assembly of the Council of Europe's Resolution*) koja nalaže da se taj proces odvaja postupno kako bi bio što bezbolniji i što manje ugrožavajuć za dijete (Scharff-Smith i Gampell, 2011.).

Grafikon 4.

Odrastanje u kaznionici je manje štetno za dijete nego odvajanje djeteta od majke zatvorenice.

Ispitanice ne samo da se slažu u tome da je djetetovo odrastanje uz majku važno, nego vide majčinstvo unutar zatvora kao mogući katalizator promjene, odnosno kao povoljan uvjet za kvalitetniju rehabilitaciju same zatvorenice. Sudjelovanje u odgoju djeteta potiče zatvorenice na kontinuirani angažman što može pridonijeti razvoju samopoštovanja zatvorenica te uspješnijej rehabilitaciji (Scharff-Smith i Gampell, 2011.). Chiarolanza i Bastianoni (2014.) su u svom kvalitativnom istraživanju došle do zaključaka kako bivanje majkom zatvorenica pomaže u nošenju s negativnim emocijama i frustracijama. Zatvorenice su verbalizirale kako se često žele ponašati što uzornije kako bi što prije izašle iz zatvora i omogućile djetetu bolji život. Samim time, možemo reći da se u ovom slučaju majčinstvo doživljava kao zaštitni faktor.

Dobiveni rezultati u ovom setu tvrdnji pokazuju kako ispitanice razumiju važnost privrženosti majke i djeteta. Brojna literatura govori o važnosti rane privrženosti majke i djeteta (Bowlby, 1988.; Howe, 1995.; Delaney, 1998.; Grossman i sur., 2005.; prema Ajduković i sur., 2007.). Putem procesa privrženosti stvara se snažna emocionalna veza između djeteta i roditelja koja utječe na razvoj i funkciranje pojedinca kroz cijeli život.

“Majka je povezana s djetetom još u trudnoći, a pogotovo kad rodi.” - Intervjuirana trudnica u Kaznionici u Požegi

Istraživači koji se bave pitanjem privrženosti došli su do zaključaka kako niska privrženost djeteta s majkom može voditi razvoju delinkventne ličnosti. Rano odvajanje djeteta od majke stvara rizik djetetu za razvoj poremećaja ličnosti, poremećaja učenja i razvoja ili razvoj drugih psihijatrijskih poremećaja u mladoj ili odrasloj dobi⁹. Snažna privrženost majci može pojačati zaštitne i minimizirati rizične čimbenike za razvoj brojnih teškoća. Rezultate koji

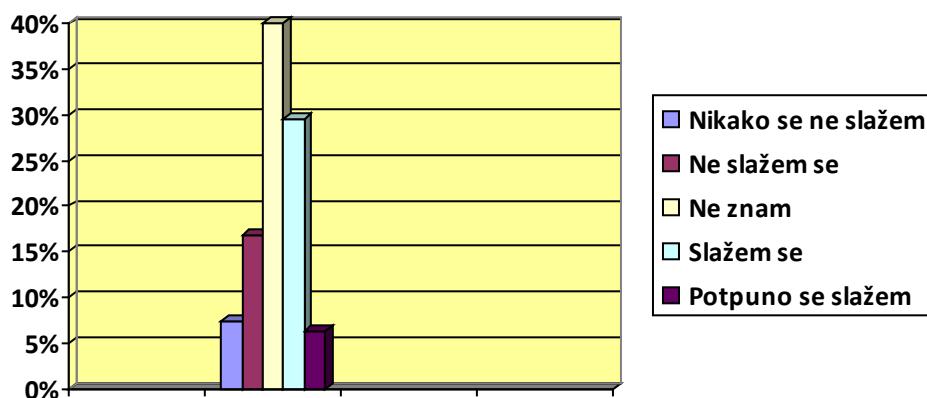
9 http://dera.ioe.ac.uk/7418/1/force_download.php%3Ffp%3D%252Fclient_assets%252Fcp%252Fpublication%252F164%252FPrison_Mother_and_Baby_Units.pdf

ukazuju na važnost sigurne privrženosti djeteta i roditelja u kontekstu preveniranja razvoja rizičnih ponašanja potvrdila je i Ručević (2011.) u svom istraživanju.

Dodatne pogodnosti za trudnice i roditelje u kaznionici

Osim što su pokazale senzibiliziranost za važnost odnosa majke i djeteta, ispitanice smatraju kako bi trudnice i roditelje u kaznionici trebale imati više pogodnosti. Smatraju kako bi im se trebali omogućiti češći posjeti obitelji (preko 80%) te kako je u redu što ih se izdvaja u zaseban odjel ne smatrajući pritom da su zbog toga privilegirane (preko 70%). Zanimljivi su primjeri iz prakse nekih europskih zemalja po pitanju kontakata djeteta i ostalih članova obitelji. Tako npr. u Portugalu postoji mogućnost da dijete provede praznike s obitelji van zatvora, dok na Islandu postoji mogućnost da dijete prenoći kod djeda i bake. Obitelj u Mađarskoj i Poljskoj dijete može posjećivati u zatvoru svaki dan, dok u Švedskoj postoje uređeni prostori za posjete gdje obitelji mogu odsjesti na par dana i živjeti gotovo normalnim životom (Robertson, 2011.).

Nadalje, gotovo 90% ispitanica smatra da bi se trebalo odgoditi izdržavanje kazne zatvora ukoliko žena zatrudni tijekom trajanja kaznenog postupka. Zanimljiv je podatak što bez obzira na ono što one misle da je potrebno, ispitanice ne znaju koliko zapravo stručne podrške u razvoju roditeljskih vještina dobivaju trudnice, odnosno roditelje unutar kaznionice (Grafikon 5).

Grafikon 5.

Majke zatvorenice dobivaju dovoljno stručne podrške u razvoju svojih roditeljskih vještina.

“Što se tiče pravosudnog osoblja, tu nemam šta puno reć, stvarno žene imaju razumijevanja za sve, što se tiče gospođe odgajateljice i ona ima previše razumijevanja za mene, žene, pa isto imaju, svi imaju razumijevanja.” - Intervjuirana trudnica u Kaznionici u Požegi

ZAKLJUČAK

Bez obzira žive li unutar ili izvan zatvora, djeca zatvorenika nisu počinila zločin i ne bi trebala patiti zbog kriminalnih djela svojih roditelja. Odgovornost je svih koji rade u kaznenopravnom sustavu da takvo što i osiguraju (Robertson, 2008.) zbog čega problematika djece u zatvoru svakako predstavlja veliki izazov za osoblje i organizaciju sustava (Pösö i dr., 2010.).

Prema dobivenim rezultatima provedenog istraživanja, možemo zaključiti kako su ispitanice senzibilizirane po pitanju osjetljive populacije kakvu čine zatvorenice koje rode djecu tijekom izdržavanja zatvorske kazne. Smatraju da djeca imaju dovoljno dobre uvjete unutar kaznionice, kako majke zatvorenice trebaju imati dodatne pogodnosti, kako im odgajanje djeteta unutar kaznionice može biti dodatna motivacija za promjenom te smatraju kako nije opravdano odvojiti dijete od majke. Međutim, ispitanice ne pokazuju takvu sigurnost po pitanju poznavanja uvjeta na odjelu za roditelje. Također, ispitanice nesigurno odgovaraju na pitanje bi li one same pristale da im dijete odrasta unutar kaznionice. Iako su izgleda svjesne mogućih dobrobiti odrastanja unutar kaznionice, pomisao da njihovo vlastito dijete bude zatvoreno s njima nije im prihvatljiva. S obzirom da je ovo istraživanje bilo deskriptivno i da je provedeno na relativno malom uzorku, ograničava se mogućnost interpretacije i generalizacije rezultata. Stoga, dobivene rezultate je potrebno razmatrati kao polazišnu točku i smjernice za daljnja istraživanja položaja djece i njihovih majki unutar zatvorskog sustava.

Potrebno je provesti još puno istraživanja i ostvariti puno promjena kako bi se približili odgovorima na brojna pitanja koja se postavljaju na temu provođenja prvi godina djetetova života u zatvoru.

Nadalje, potrebno je razviti sustav koji je osjetljiv na potrebe djece te koji bi pridonosio poboljšanju pozicije djeteta unutar zatvorskog sustava. Potrebno je da se djeca u sustavu učine vidljivijima ne bi li se lakše prepoznale njihove potrebe i prava, ali i kako bi se uvidjelo na koji način zatvorsko okruženje utječe na odrastanje djeteta. Djeca su često u zatvorskom sustavu “nevidljiva” te se o njima ne vodi sustavna i detaljna evidencija. Ulazak djeteta u zatvor bi se trebao bilježiti kao i ulazak zatvorenika kako bi se prevenirala spomenuta nevidljivost u sustavu (Robertson, 2008.).

Jako je teško prosuditi je li odrastanje u zatvoru uz majku u skladu s najboljim interesom djetetom (Pösö i dr., 2010.). Djeca koja odrastaju unutar zatvora ne bi trebala imati narušen fizički, emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj. Očuvanje svih navedenih čimbenika zdravog razvoja može se postići ukoliko s djetetom, unutar zatvora, radi educirano osoblje. Djetetov razvoj bi trebalo nadzirati uz pomoć liječnika, socijalnih radnika, psihologa i drugih stručnjaka koji bi djetetu omogućili maksimalan razvoj potencijala (Williems, 2002). Važno je osigurati djetetu sigurno okruženje koje neće nalikovati na ono zatvorsko te je poželjno da dijete povremeno bude okruženo i drugim članovima obitelji. Kontakti s obitelji i važnim osobama van zatvora ne služe samo za razvoj djetetovih socijalnih vještina i osjećaja pripadnosti nego i za postupnu prilagodbu djeteta na vanjski svijet.

Također, zakonski postavljene dobne granice trebale bi biti fleksibilnije. U slučaju odvajanja djeteta od majke treba pristupiti individualno i procijeniti što je u najboljem interesu djeteta. Separacija djeteta i majke može biti stresna i bolna za dijete i za majku, posebno za majku koja odvajanje od djeteta može doživjeti kao veću kaznu nego samo izdržavanje zatvorske kazne (Robertson, 2011).

U Hrvatskoj gotovo da ne postoje istraživanja koja se bave ispitivanjem uvjeta u kojima žive majke zatvorenice i njihova novorođena djeca. Stoga, ne samo da je važno učiniti djecu vidljivom unutar zatvorskog sustava, nego je potrebno učiniti ih vidljivima i u svijetu znanosti. Nužno je istraživati i raspravljati o dobrobiti djece koja odrastaju unutar zatvorskog sustava. Na taj način mogli bismo dobiti jasne i relevantne dokaze da ispitivana dobrobit ni na koji način nije narušena. Nije dovoljno samo pretpostavljati ili se oslanjati na istraživanja provedena u stranim zemljama, nego je potrebno staviti djecu u fokus pažnje svih relevantnih stručnjaka kako bi im se osiguralo dostojanstveno i sigurno odrastanje.

LITERATURA:

1. Babić, V., Josipović, M. i Tomašević, G. (2006.) Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, 685-743.
2. Ajduković, M., Kregar Orešković, K., Laklja, M. (2007.): Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), str. 59-91
3. Albertson, K., O'Keeffe, C., Lessing-Turner, G., Burke, C., Renfrew, M. (2012.): Tackling health inequalities through developing evidence-based policy and practice with childbearing women in prison: A consultation. Sheffield Hallam University i University of York.
4. Alejos, M. (2005.): Babies and Small Children Residing in Prisons. Quaker United Nations Office.
5. Babić, V., Josipović, M., Tomašević, G. (2006.): Hrvatski zatvorski sustav i zaštita ljudskih prava zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 13, broj 2/2006, str. 685-743.
6. Barberet, R. L. (2014.): Women, Crime and Criminal Justice: A Global Enquiry. Global Issues in Crime a Crime and Justice.
7. Barnes, S.L., Cunningham Stringer, E. (2014.): Is Motherhood Important? Imprisoned Women's Maternal Experiences Before and During Confinement and Their Postrelease Expectations. Feminist Criminology, Vol 9(1), str. 3-23
8. Caddle, D. (1998.). Age limits for babies in prison: Some lessons from abroad (Research Findings No. 80). London: Home Office. Retrieved August 10, 2010, Posjećeno 8.01.2015. na mrežnoj stranici: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http:/rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/r80.pdf>
9. Chiarolanza, C., Bastianoni, C. (2014.): Remeaning motherhood in prison: an exploratory study. *Interdisciplinary Journal of Family Studies*, IXX, 1/2014.
10. Children of prisoners Europe: European Prison Rules. Posjećeno 14.12.2014. na mrežnoj stranici: <http://childrenofprisoners.eu/european-prison-rules/>
11. Hotelling, B.A. (2008.): Perinatal Needs of Pregnant, Incarcerated Women. *The Journal of Perinatal Education*. 17(2), str. 37-44
11. Jadrešin, A., Mustapić, J. (2014.): Žene koje čine kaznena djela. *Život i škola*, br. 32 (2/2014.). god. 60., str. 129. – 136.
12. Library of Congress: Laws on Children Residing with Parents in Prison. Posjećeno 13.01.2015. na mrežnoj stranici: <http://www.loc.gov/law/help/children-residing-with-parents-in-prison/foreign.php>
13. Nedužni iza žice: sedmero beba rođeno u zatvoru. Posjećeno 8.01.2015. na mrežnoj stranici: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Reflektor/tabid/92/articleType/ArticleView/articleId/50680/Default.aspx>
14. North, J. (2005.): Getting it right? Services for pregnant women, new mothers, and babies in prison. *The maternity alliance*.
15. Pösö, T., Enroos, R., Vierula, T. (2010.): Children Residing in Prison With Their Parents: An Example of Institutional Invisibility. Sage Publications: *The Prison Journal* 90(4), str. 516–53.
16. Robertson, O. (2008.): Children Imprisoned by Circumstance. Quaker United Nations Office: Human Rights & Refugees Programme.
17. Robertson, O. (2011.): Collateral Convicts: Children of incarcerated parents. Recommendations and good practice from the UN Committee on the Rights of the Child Day of General Discussion 2011. Quaker United Nations Office: Human Rights & Refugees Publications
18. Ručević, S. (2011.): Povezanost privrženosti roditeljima s rizičnim i delinkventnim ponašanjem kod adolescenata. Zagreb: Društvena istraživanja. God. 20 (2011), br. 1 (111), str. 167-187
19. Scharff-Smith, P., Gampell, L. (2011.): Children of imprisoned parents. The Danish Institute for Human Rights, European Network for Children of Imprisoned Parents, University of Ulster and Bambinisenzasbarre.
20. Shamai, M., Kochal, R.B. (2008.): “Motherhood Starts in Prison”: The Experience of Motherhood Among Women in Prison. *Family Process*, Vol. 47, No. 3, str. 323-340

21. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Posjećeno 10.01.2015. na mrežnoj stranici: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/treatmentprisoners.pdf>
22. Šućur, Z., Žakman-Ban, V. (2005.): Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Društvena istraživanja. god. 14, br. 6 (80), str. 1055-1079
23. The Rebecca Project For Human Rights (2010.): Mothers behind bars: A state-by-state report card and analysis of federal policies on conditions of confinement for pregnant and parenting women and the effect on their children. National Women's Law Center.
24. Williams, L., Schulte-Day, S. (2006.): Pregnant in Prison--The Incarcerated Woman's Experience: A Preliminary Descriptive Study. Journal of Correctional Health Care, Volume 12, Number 2, str. 78-88
25. Williams, J.C.M. (2002.): Developmental and Autonomy Rights of Children: Empowering Children, Caregivers and Communities. Intersentia: Maastricht Series in Human Rights, str. 191-207
26. Women in Prison Project Group (2007.): Women in Prison and the Children of Imprisoned Mothers: A briefing for Friends. Crime, Community and Justice Group of Quaker Peace and Social Witness.
27. Zakon o izvršavanju kazne zatvora. Narodne novine: br. NN 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13.
28. Zatvor za majke i djecu: Danski sustav humanog kažnjavanja. Posjećeno 7.12.2014. na mrežnoj stranici <http://globus.jutarnji.hr/svijet/zatvor-za-majke-i-djecu>
29. 11 million (2008.): Prison Mother and Baby Units - do they meet the best interests of the child?, Posjećeno 20.01.2015. na mrežnoj stranici http://dera.ioe.ac.uk/7418/1/force_download.php%3Ffp%3D%252Fclient_assets%252Fcp%252Fpublication%252F164%252FPrison_Mother_and_Baby_Units.pdf

PRILOG 1.

		NIKAKO SE NE SLAŽEM	NE SLAŽEM SE	NE ZNAM	SLAŽEM SE	POTPUNO SE SLAŽEM
1.	Kaznionica nije primjerno mjesto za odgajanje djece.					
2.	Djetetu je bolje odrastati uz neku drugu blisku osobu nego uz majku u kaznionici.					
3.	Iako je na izdržavanju kazne, majka zatvorenica je i dalje sposobna brinuti se za svoje dijete.					
4.	Majke zatvorenice dobivaju dovoljno stručne podrške u razvoju svojih roditeljskih vještina.					
5.	Djeca koja rastu u kaznionici uskraćena su u normalnom rastu i razvoju.					
6.	Nikad ne bih dozvolila da moje dijete, makar i kratko vrijeme, raste u kaznionici.					
7.	Dijete koje odrasta u kaznionici bit će zbog toga kasnije negativno obilježeno (stigmatizirano).					
8.	Ukoliko se pokaže najboljim za dijete, treba dozvoliti da mala djeca, rođena izvan zatvorskih uvjeta, rastu uz svoje majke u kaznionici.					
9.	U kaznionici postoje dovoljno dobri uvjeti kroz koje zatvorenica može naučiti kako se brinuti o svom djetetu.					
10.	Opravdano je odvojiti dijete od majke zatvorenice nakon što ono napuni tri godine.					
11.	Trudnice koje su na izdržavanju kazne zatvora trebaju imati više pogodnosti.					
12.	Ukoliko žena zatrudni prije nego što počne izdržavati kaznu zatvora, trebalo bi joj odgoditi početak izdržavanja kazne.					
13.	Prihvatljivo je da druga zatvorenica čuva dijete na odjelu za rodilje dok majka zatvorenica radi.					
14.	Odrastanje u kaznionici je manje štetno za dijete nego odvajanje djeteta od majke zatvorenice.					
15.	Dijete ne bi trebalo kažnjavati time da odrasta u kaznionici.					
16.	Prisutnost i odgajanje djeteta u kaznionici može biti povoljno za majčinu resocijalizaciju.					
17.	Djetetu se može osigurati sigurno i zdravo okruženje za odrastanje unutar kaznionice.					

		NIKAKO SE NE SLAŽEM	NE SLAŽEM SE	NE ZNAM	SLAŽEM SE	POTPUNO SE SLAŽEM
18.	Izdvajanje na poseban odjel zatvorenica koje rode tijekom izdržavanja kazne, dovodi ostale zatvorenice u neravnopravan položaj.					
19.	Nekoj djeci odrastanje u kaznionici može biti kvalitetnije nego što bi bilo u uvjetima izvan kaznionice.					
20.	Dobro je da dijete koje odrasta u kaznionici može ići u redovni vrtić izvan kaznionice.					
21.	Majci zatvorenici koja boravi u kaznionici s djetetom treba omogućavati češće posjete članova obitelji.					
22.	Na odjelu za roditelje u kaznionici bi trebalo raditi osoblje koje je osposobljeno za rad s djecom.					

PROJEKT PROVODI:

Udruga Roditelji u akciji - RODA

Čanićeva 14, 10000 Zagreb

t. (01) 6177 500

f. (01) 6177 510

m. (091) 586 3717

e. roda@roda.hr

www.roda.hr

PARTNERI:

HRVATSKI ZAVOD ZA ZAPOŠLJAVANJE

Područni ured Požega

Alojzija Stepinca 5

34000 Požega

t. (034) 638 400

f. (034) 638 374

e. HZZ.Pozega@hzz.hr

www.hzz.hr

CENTAR ZA PODRŠKU I RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA DELFIN

Braće Radić 13

34550 Pakrac

t. (034) 411 780

e. delfin-zamir@gmail.com

www.delfin-pakrac.com

POSREDNIČKA TIJELA:

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

Ured za udruge

e. info@uzuvrh.hr

wwwuzuvrh.hr

NACIONALNA ZAKLADA ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

e. zaklada@civilnodrustvo.hr

www.zaklada.civilnodrustvo.hr

Više informacija o EU fondovima:

www.struktturnifondovi.hr

**NAĐIBOJU
USVAKOM
DANU**

ULAGANJE U BUDUĆNOST